

Ким насправді був Олекса Довбуш?

ЧОМУ «УКРАЇНСЬКОГО РОБІН ГУДА», ПРО ЯКОГО ДОСІ ШИРЯТЬСЯ ЛЕГЕНДИ ТА МІФИ, ТЕПЕР НАЗИВАЛИ БИ «КОЛЕКТОРОМ» ТА ДЕ Ж СХОВАНІ ДОВБУШЕВІ СКАРБИ

Однією з найлегендарніших постатей Прикарпаття, Покуття та Гуцульщини першої половини XVIII століття, без сумніву, вважають опришка Олексу Довбуша. Він народився приблизно 1700 року у родині бідного комірника Василя Довбуша зі селища Печеніжин Коломийського повіту Руського воєводства Речі Посполитої. Угорсько-волоське коріння родинного прізвища — Довбуш (Dóbos, Dobosz, Doboszczuk) — засвідчує належність до адептів традиційного волоського господарства — перегінного тваринництва, переважно вівчарства. Не без того, що хтось із опришкових предків (не обов'язково батько) служив у війську барабанником (з угорської *dobos* — барабанник), підтримуючи тісні сімейні контакти з мешканцями угорських земель, куди Олекса Довбуш згодом здійснював свої рейди.

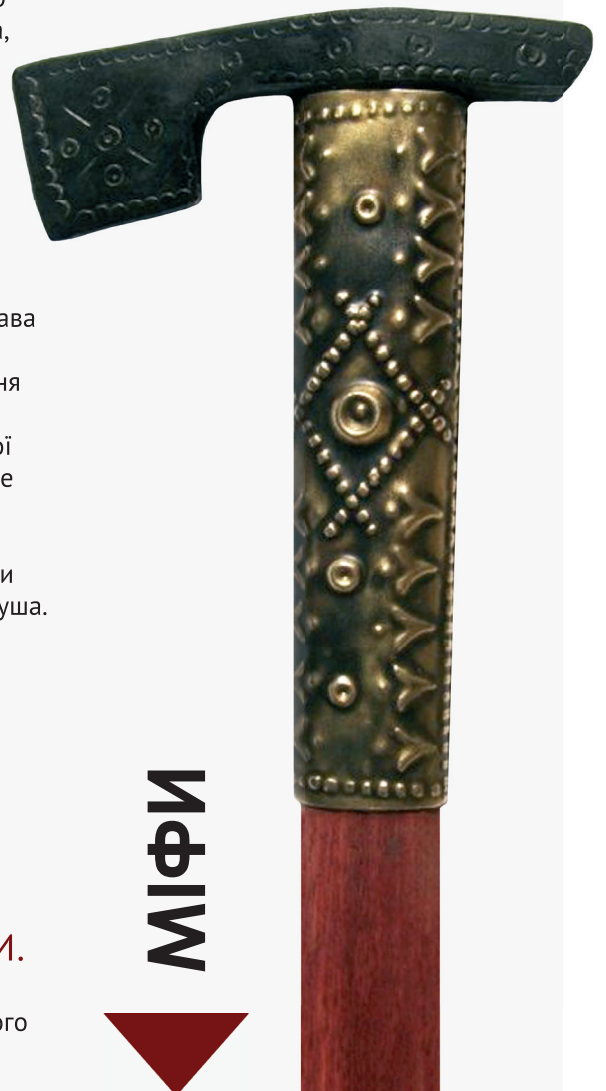
Для такої категорії суспільства гірське розбишацтво, розбійництво було нормою, на що натрапляємо у джерелах XIV—XV століть (чудові свідчення до теми залишив відомий польський хроніст Ян Длугош), коли так звана волоська колонізація

покрила усе гірське пасмо Карпат (сучасні Чехія, Словаччина, Польща, Україна, Румунія), долучивши й місцеве населення. Галерея історичних портретів гірських отаманів-розбишак XVI—XIX століть дає змогу споглянути на приклад Довбуша нестереотипно.

Втрата носіями волоського права значної частини преференцій, зубожіння сільського населення на тлі загальних кризових явищ у Речі Посполитій першої третини XVIII століття, постійне перебування у краї іноземних військових контингентів та загальне безправ'я спричинили появу феномена Олекси Довбуша.

**НАЙАКТИВНІША
ТА ЗАДОКУМЕН-
ТОВАНА ФАЗА
РОЗБІЙНИЦЬКИХ
НАПАДІВ ЙОГО
ВАТАГ ПРИПАДАЄ
НА 1738–1745 РОКИ.**

Звичайно, з погляду тогочасного права та заповідей Божих — це був злочин.

Попри усталені в історіографії кліше, у жодному разі не йдеться про якийсь антифеодальний рух, адже опришки не ставили за мету, не могли і не вміли б змінити тип господарювання в краї. Не мали їхні рейди (зазвичай у складі кількох десятків осіб) й чіткого соціального забарвлення. Адже нападів, залякувань, тиску від Олекси Довбуша зазнавали і представники польської, єврейської, вірменської, і руської (читай – української) громад із характерними прізвищами Дзвінчук, Дідушко, Мельник тощо.

ВІДОМИЙ КОНФЛІКТ ОПРИШКІВ ІЗ ГРОМАДОЮ СЕЛА МИКУЛИЧИН 1740 РОКУ.

Дехто під тиском опришківського отамана залишав своє господарство і йшов розбишакувати (Мочернак, Палійчук). Хоча народні перекази засвідчують, що опришки роздавали награбоване майно біднякам, досі ніхто не відповів на запитання: Чому серед мешканців різних куточків Карпат донині побутують перекази про легендарні «скарби Довбуша»? Про їхнє існування відомо із передсмертного допиту самого Олекси 24 серпня 1745 року: «У Чорногорі, а саме на Свидовій горі» (за іншою версією, поранений опришок не вказав точного місця, де сховав скарби).

Шляхетність опришків і їхнього ватага – ще один міф. Попри те, що Олекса був одруженим (зафіксовано у протоколі допиту опришка Василя Палійчука), а його дружина навіть брала участь у деяких рейдах, він, як вказано у спогадах польського письменника Францішека Карпінського, любив жінку Стефана Дзвінчука.

Марш розбійників. Дереворит Владислава Скочиляса, 1916 р.

Під час опришківського нападу проти ночі 24 серпня 1745 року на обійстя Дзвінчука Олекса Довбуш був несмертельно поранений у плече та скомандував відступати. Однак опришки Василь Баюрак з Дори і Павло Орфенюк з Ямної покинули свого отамана і втекли (sic!). Він, відійшовши від обійстя на відстань чотирьох пострілів із лука (приблизно 400–500 м), не зміг рухатися далі й до ранку стік кров'ю.

СКЛАДНИМ Є ПИТАННЯ ЩИРОЇ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ВІРИ, РЕЛІГІЙНОСТІ ОЛЕКСИ ДОВБУША.

Хоча до самої смерті він носив на шиї коштовний хрест зі скарбу богородчанської вельможної пані Катерини Коссаковської – майбутньої держательки Станиславова, яку пограбували 25 серпня 1744 року. Із зізнань печеніжинця Олекси Жолоба 28 липня 1739 року відомо про конфлікт Олекси із братом Іваном, що трапився

у Великодню суботу (sic!) того ж року після великої кількості випитого алкоголю. Не досить того, що брати між собою побилися на топірцях, і Олекса зазнав важкого поранення ноги, тоді ж вони вбили когось, хто, можливо, намагався їх розборонити.

Олекса Довбуш. Автор невідомий

Марш розбійників. Дереворит Владислава Скочиляса, 1916 р.

За мить до смерті його запитали, чи хоче він висповідатися і причаститися, на що поранений опришок недвозначно відповів: «Уже я причащався і висповідався в той час, в котрий вступив на ту дорогу». З іншого боку, відомо про опришкові дари Великому Скитові в Маняві, а також про церковний дзвін у Нижньому Вербіжі.

ОБСТАВИНИ ОСТАНЬОГО РЕЙДУ ЛЕГЕНДАРНОГО ОПРИШКА ТА ЙОГО СМЕРТІ, РЕКОНСТРУЙОВАНІ ЗІ СВІДЧЕНЬ КОСМАЦЬКОГО СЕЛЯНИНА СТЕФАНА ДЗВІНЧУКА

27 серпня 1745 року, дають змогу чітко визначити своєрідний «рекетирсько-рейдерський»,

«колекторський» характер нападів Олекси Довбуша загалом та на цьому конкретному прикладі зокрема: «Питано, яким способом убив Довбушука. Відповів, що мав жінку з Криворівні, дочку Мечовника, який сидить тепер у в'язниці в Станіславі; тоді та жінка, Мечовника дочка, померла і не залишила жодного потомства, після неї взяв собі другу жінку, а теща – Мечовничка – прийшла і упоминалася про придане, яке дала – за одну корову.

Вона зятявшись за те, на мене пожалілася перед Довбушуком. Сказала, що я за ним ходжу, хочу його убити. Він з того мав завязатість на мене (і прийшов у минулий понеділок вночі)». Після смерті тіло опришка з Космача возом доставили до Станиславова і Коломиї, де розрубали на 12 частин і розвезли по полях у Кутах, Косові, Криворівні, Космачі, Лючі, Микуличині, Чорнім Потоці, Вербіжі, Зеленій, Коломиї і Виткові.

Неймовірна фізична сила самого Олекси Довбуша, задокументована у джерелах, його добре знання гір, вміння переховуватися від переслідувань з одного боку, а з іншого – спроможність під прикриттям ідеї, нібито справедливого покарання пригноблених селян (тут не йдеться лише про шляхту), привласнювати їхнє майно, відчуття певної заможності (на рівні добре їсти та добре пити) та непокараності швидко перетворили опришка на легенду.

Страх перед ним, захоплення, історії про Довбушеві скарби стали неодмінним атрибутом усної народної пам'яті, його приватного наративу. Однак ставлення до нього навіть тепер – неоднозначне. Адже серед сучасних прикарпатців є чимало нащадків невинних людей, яких убив Олекса.

Мирослав ВОЛОЩУК

Довбуш і його побратими. Картина Яреми Оленюка